

30. juni 2023

Til: Kunnskapsdepartementet

Fra: Kunst og design i skolen

Innspill til kommende stortingsmelding om ungdomstid og 5.-10. trinn

Kunst og design i skolen (KDS) representerer 512 skoler og 875 privatpersoner.

Vi støtter ambisjonen om å utvikle skolen og fremme elevenes motivasjon, mestring, læring og utvikling, og vi mener at dette kan oppnås ved å gjøre skolehverdagen mer praktisk og variert. I dagens grunnskole er det fire praktiske og estetiske fag, i tillegg til valgfag med praktisk egenart og arbeidslivsfag på 8.-10. trinn. Vi mener at forholdene ligger godt til rette for at skolen kan bli mer praktisk og variert med gjeldende skolefag, *dersom* det er sørget for lærere med formell kompetanse i praktiske og estetiske fag fra 1.-10. trinn, gode spesialrom/verksteder med relevante verktøy og materialer, samt et makstall på 15 elever per gruppe i fag med praktisk egenart, gjennom hele grunnskolen.

1) Krav til kompetanse

Andelen lærere i grunnskolen som underviser i kunst og håndverk uten formell kompetanse er 48% viser de nyeste tallene fra SSB (Arnesen et al., 2023). Det står dårligst til på 1.-7. trinn der det i dag ikke er krav til formell kompetanse for å undervise i faget.

Tiltak

- Innføre kompetansekrav for undervisning i de praktiske og estetiske fagene: minimum 60 studiepoeng i hele grunnskolen.
- Utforme forskrifter der hver skole har minst to lærere (pr. fag) som har sin primærstilling innenfor kunst og håndverk. Dette for å sikre at det kan bygges opp lokale nettverk innenfor faget.

2) Lærerutdanning og nyutdannede

Vi ser at det er en stor nedgang til søkere til praktiske og estetiske fag på lærerutdanningene. Årsaken til dette er mangefasettert, men våre medlemmer peker på rammevilkår for undervisning, at rektorene ikke velger å ansette faglærere (Lee, 2013) samt fagenes posisjon og status i skolen. Dette gjør at studentene velger bort de praktiske og estetiske fagene i utdanningen. Dersom det ikke settes inn tiltak vil andelen med fagkompetanse synke i årene som kommer.

Tiltak

- Flere studieplasser på Lærerutdanning i praktiske og estetiske fag for trinn 1-13 (LUPE).
- Innføre obligatoriske praktiske og estetiske fag i grunnskolelærerutdanning og samtidig definere et minimumskrav for omfanget av undervisning i de estetiske læringsformene.
- Sikre videreføring av bredt opptak for de praktiske og estetiske fag i PPU-allmennfag utover 2025.
- Flere veier inn for fagkompetanse i fagene utover et 5-årig LUPE-program
- departementet orienterer NOKUT om behovet for å kontrollere om grunnskolelærerutdanningene oppfyller kravene som er gitt i retningslinjene.
- Kunnskapsdepartementet utformer et skriv til grunnskolelærerutdanningene om hvordan kravene i retningslinjene kan oppfylles.
- Tilby etterutdanning på et tilstrekkelig antall utdanningsinstitusjoner i landet.
- Sikre at skoleeier etterlever kompetansekravene samt ivaretar behovet for etterutdanning. Kompetansekravet bør ikke ha tilbakevirkende kraft.
- Flere ressurser til å forske innenfor de praktiske og estetiske fagene for å utvikle norsk skole slik at selve praksisfeltet kan ha utbytte av forskningen og igjen komme elevene til gode.
- Sikre at praksisskoler har praksislærere som både har studiepoeng i kunst og håndverk (minst 30 -, helst 60stp. eller mer) samt veilederkompetanse (minst 15 stp.).
- Innføre «praktiske ferdigheter» som en sjettede grunnleggende ferdighet, fordi praktiske ferdigheter er kunnskap som er viktig og verdifull i seg selv, der elevene skal skape, utforske, utvikle kreativitet, innovasjon, problemløsning, og kritisk tenking. Praktiske ferdigheter står sentralt i det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring.

3) Rammevilkår

3.1. Gruppestørrelse/lærertetthet

Store elevgrupper i kunst og håndverk fører til at kjernen i faget, håndverksferdigheter, forsvinner og hindrer at kompetansemål nås. Det er verken sikkerhetsmessig eller didaktisk forsvarlig å ha mer enn 15 elever om gangen i et fag der verktøy som kan forårsake skade inngår. Arbeid i verksteder krever tett veiledning, noe læreren ikke rekker dersom elevgruppene er for store. Dette går både ut over elevenes skaperglede, engasjement, motivasjon og lærelyst. (Moe et al., 2021).

Siden elevene sjelden møter faglærte lærere i kunst og håndverk før langt ut i skoleløpet, er de "underernært" på veiledning og oppfølging - disse fagene skiller seg av den grunn ifra teorifagene

Tiltak

- Innfør en maksimumsgrense på 15 elever per gruppe i kunst og håndverk, gjennom hele grunnskolen.

3.2. Verksteder

Våre medlemmer (lærere i kunst og håndverk) melder om store forskjeller når det gjelder tilgang til verksteder i kunst og håndverk. Det er ikke mulig å nå kompetansemålene i læreplanen uten relevante og gode spesialrom i faget.

Tiltak

- Forskriftsfeste at alle skoler skal ha tilgang til spesialrom med relevante materialer, verktøy og utstyr for undervisning i kunst og håndverk innenfor materialområdene tre, keramikk, tekstil samt tegning/maling/grafikk.
- Legge til rette for en innkjøpsordning av utstyr slik at det *gjøres enklere* for skoler å kunne kjøpe kunst- og håndverksmateriell utover rammeavtaler, da de store rammeleverandørene ikke alltid klarer å levere til alle de forskjellige behovene fagene har behov for - da går det gjerne på bekostning av kvalitet. Våre fag har behov for bredde i sortiment.
- Opprette en komité med kompetente fagpersoner som utformer
 - en veileder for utforming av kravsspesifikasjoner for spesialrom innenfor de før nevnte materialområdene - til bruk når kommuner utformer kravsspesifikasjoner for nye skolebygg og for rehabilitering av gamle skolebygg
 - en veileder for anskaffelse av kunst- og håndverksmateriell - til bruk når kommuner skal utlyse konkurranse for rammeavtaler.

Her må ulike og relevant fagområder involveres i utarbeidelsen (eksempelvis faglærere for keramikk/leire, tekstil, tegning, maling, trearbeid osv.)

3.3 Timetall

Vi mener det var svært uheldig da 1 time (60 minutter) kunst og håndverk ble flyttet fra ungdomstrinnet til barnetrinnet ved innføringen i Kunnskapsløftet i 2006. Med L97 hadde elevene 171 timer i kunst og håndverk på 8.-10. trinn og i dag er timetallet 146.

I praksis betyr denne endringen at ved mange ungdomsskoler gjennomføres undervisningen i kunst og håndverk på to av tre trinn. Det fører til at elevene får en mindre variert skolehverdag, og, ikke minst at det i faget kunst og håndverk er utfordrende å få til god progresjon og å gå i dybden. Lavt timetall på ungdomstrinnet kan også føre til at kunst og håndverk blir mindre aktuelt i tverrfaglig arbeid.

Tiltak

- Øke timetallet på ungdomstrinnet.

3.4 Lærerens tid til for og etterarbeid

Vi får mange tilbakemeldinger fra lærere som sier at det trengs langt mer tid til for og etterarbeid i Kunst og håndverk enn i «teoretiske fag». Sammenligningsvis er det satt av vesentlig mer tid til for og etterarbeid i faget Mat og helse. At valgfaget design og redesign er mer krevende å planlegge enn designprosesser og redesignoppgaver i faget Kunst og håndverk er ikke til å forstå. Kort sagt: øke kvaliteten på undervisningen ved å gi lærerne i Kunst og håndverk like mye tid til for og etterarbeid som lærer i øvrige fag.

3.5 Lærebøker

Det bør sørges for nye, gode lærebøker i kunst og håndverk rettet mot barne-, mellom- og ungdomstrinn.

4) Eksamen

Kunst og design i skolen mener at å innføre lokalt gitt muntlig eksamen i kunst og håndverk, musikk, mat og helse, og kroppsøving - på linje med øvrige trekkfag etter 10. skoleår vil være til beste for elevene samt utviklingen og prioriteringen av fagene.

I Meld. St 28 "Fag - Fordypning - Forståelse" konkluderte Kunnskapsdepartementet med at de skulle vurdere de praktiske og estetiske fagene som trekkfag til lokalt gitt muntlig eksamen. Det ble gjennomført forsøk og i evalueringen kommer det frem at 80% av lærerne som deltok var positive til eksamen og et stort flertall (77%) av elevene mener at "det bør innføres en slik eksamen for alle elever". På spørsmål om hvorfor det bør innføres eksamen i praktiske og estetiske fag mener mange elever at "en slik eksamen gir flere elever mulighet til å oppleve mestring i forbindelse med eksamen. Flere sier også at det er rettferdig at de praktiske og estetiske fagene skal være like viktige som de mer teori-drevne fagene.". (Rambøll, 2019, s. 16).

På lik linje med andre fag bør det på 10. trinn legges til rette for en nasjonal ordning med eksamenstrekk for praktiske og estetiske fag. Dette bør gjøres for å gi elevene mulighet til å vise sine ferdigheter også i disse fagene. Det vil bidra til å legitimere fagene, og det kan bidra til at de praktiske og estetiske fagenes faglige gjennomføring prioriteres og styrkes.

Tiltak

- Innføre lokalt gitt muntlig eksamen i kunst og håndverk (og de andre praktiske og estetiske fagene) etter 10. skoleår. Eksamensformen bør være muntlig eller muntlig-praktisk.

5) Forberedelse til yrkesfag

Grunnskolen skal ikke bare være studieforberedende, den skal også være yrkesfagforberedende. I det 13-årige skoleløpet, som grunnskolen skal være en integrert del av, skal også yrkesfagene sikres både rekruttering samt nødvendig grunnkompetanse. Kunst og design i skolen mener at en god håndverksopplæring i grunnskolen vil være med å redusere det store frafallet på yrkesfag, og også legge til rette for et bedre utgangspunkt for lærlingperioden. I tillegg til lærerkompetanse, makstall på antall elever per gruppe og tilgang til verksteder mener vi at følgende tiltak bør settes i verk:

Tiltak

- Skolen og skoleeier må øke kunnskapen hos ungdom om de praktiske og estetiske fagene, slik at de igjen kan ta bedre og mer kvalifiserte valg i sin videre utdanning. Det bør derfor tilbys hospitering eller besøk på ulike videregående skoler, fra 9. klasse, for eksempel 2 skoler i niende og 3 skoler i tiende.
- Tilby minst ett praktisk rettet valgfag på ungdomstrinnet som gir standpunkt karakter.

Et løft for det praktiske - det trengs føringer

Ut fra konklusjonen til Anne Bamford i rapporten *Arts and Cultural Education in Norway* (2012) og *Kunst og kulturfag på vent? Kartlegging og analyse av kunst- og kulturoppplæring i grunnskolen* (2023) synes det å ha skjedd lite, til tross for ønsker fra politisk hold om en mer praktisk skole. Det må tydeligere føringer utover «lokal tilpasning»; som statlige føringer og også konkretiseringer i veiledere som det kan henvises til. Det kan tenkes flere grunner til at det ikke har skjedd endringer

Kartlegging og analyse av kunst- og kulturoppplæring i grunnskolen erfarer at respondentenes egne interesser innenfor kunst- og kulturoppplæring kan ha ført til et skjevt resultat; rektorer som prioriterer kunst- og kulturoppplæring høyt, er muligens også mer tilbøyelige til å svare på spørreundersøkelsen. De ser også at lærere som allerede bruker mye av tiden sin på kunst- og kulturoppplæring, og som har et eierskap til og engasjement i de praktisk-estetiske fagene, er mer villige til å delta i denne typen undersøkelser, hvor temaet angår deres fagfelt og arbeidsmetoder. Derfor kan det ha vært lettere å få disse lærerne til å stille til intervju.

Styringsdokumenter endrer ikke praksis. Det som trengs er forpliktende forskrifter som sikrer at alle elever får både gode og like muligheter i å utvikle samfunnsviktige kompetanser i faget kunst og håndverk. Helt sentralt for å oppnå dette er å sikre de før nevnte rammevilkårene i opplæringen.

- Det mangler fagkompetanse på skolene; rektorene ønsker å styrke fagene som måles og velger å ansette lærere med kompetanse der det måles.
- Kompetansemålene er for åpne - bra med hensyn til spillerom for lokal tilpasning, men det åpner også opp for «billige» løsninger. For eksempel kan «harde materialer» være kartong og utgifter til et treverksted velges bort.
- Kompetansemålene burde i større grad vært førende og for eksempel inneholde sentrale faguttrykk i kunnskapskomponenten. For eksempel burde ord som skru, spikre, tappe og sy ha vært nevnt og ikke bare formulert som å «sammenføye harde, plastiske og myke materialer».
- Å tolke åpne kompetansemål krever en lærer med fagkompetanse – halvparten av lærerne mangler denne kompetansen.
- En konsekvens av ufaglærte kan føre til at det skrives gode karakterer uten at det speiler kompetansene i læreplanen.

Muligheter ved styrking av Seilet – Huset for kunst og kultur i skolen

Organisasjonene på Seilet har medlemmer som representerer både barnehager, skoler, høyere utdanningsinstitusjoner og privatmedlemmer. Kunst og design i skolen (KDS) representerer 512 skoler og 875 privatpersoner.

Dersom Seilet – Huset for kunst og kultur i skolen styrkes økonomisk som et av tiltakene i planen, vil vi helt konkret kunne bidra med blant annet følgende:

- Øke omfanget av konkrete kompetansehevende tiltak for lærere; webinarer, kurs, faglige veiledere, materiell osv.
- Videreutvikling av eksisterende digitale plattformer som kan tilbys skolene (f.eks Formbanken, Sangbanken og Syngende skole).
- Bidra inn i arbeidet med en holdningskampanje for et løft og en anerkjennelse for de praktiske og estetiske fagene og læringsformene.
- Etablering av et felles nettsted for dans/drama/musikk/mediefag/kunst og håndverk med lærerressurser og verktøy for undervisning.
- Utgi felles publikasjon for dans/drama/musikk/mediefag/kunst og håndverk to ganger årlig. Derved bidra til både positiv påvirkning, erfaringsdeling og faglig styrking.
- Arrangere en ny og oppfølgende Skapende læring-konferanse, som et fordypende og forsterkende tiltak til den nye planen.
- Øke informasjonsdeling og kompetansespredning gjennom ulike kanaler: sosiale medier, nyhetsbrev, annonser, plakater og brosjyrer.
- SEILET – Huset for kunst og kultur i skolen har et faglig godt program som vi ønsker å nå ut til landets skoler med. Det er i dag en stor utfordring å nå ut, siden det legges restriksjoner på informasjonsspredning lokalt på skolene. Dette hindrer faglig utveksling mellom lærere og skoler, noe vi frykter vil medføre ytterligere svekking av fagkompetansen på skolene.
- Opprette nettverk for dialog mellom fagorganisasjonene innenfor de praktiske og estetiske fagene og UH-sektoren.

Kilder

Arnesen, S. H., Steffensen, K., Foss, E. S, Lervåg, M. L. & Keute A.L. (2023).

Lærerkompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 2021/2022. Statistisk sentralbyrå.

https://www.ssb.no/utdanning/grunnskoler/artikler/laererkompetanse-i-grunnskolen.hovedresultater-2021-2022/_attachment/inline/12e55903-5648-405c-b8f4-51b12f15f866:8d9d5ab98a629f8fcfef48756297a5a2ad7995bc/RAPP2022-50_NY%20VERJSON%20feb23.pdf

Bamford, A. (2012). *Arts and Cultural Education in Norway 2010/2011: report.* Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen.

<https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Arts-and-Cultural-Education-in-Norway-2010-2011.pdf>

Hauge, S., E. (2023). *Kunst og kulturfag på vent? Kartlegging og analyse av kunst- og kulturoplæring i grunnskolen.* Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen.

<https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2023/05/Kunst-og-kulturfag-pa-vent-2023.pdf>

Lee, C. (2013). *Skolelederens verdsetting av læreres fagkompetanse i*

Kunst og håndverk. [Masteroppgave, OsloMet]. Oda.

https://oda.oslomet.no/oda-xmliui/bitstream/handle/10642/1620/Lie_Catrine.pdf?sequence=2

Moe, H. E., Lefdal, E. M. & Omtveit, B. (2021, 11. mai). En mer praktisk skole? Innfør

maksgrense på antall elever i Kunst og håndverk! *Utdanningsnytt*.

<https://www.utdanningsnytt.no/kunst-og-handverk-praktisk-undervisning-praktisk-estetiske-fag/en-mer-praktisk-skoleinnfor-maksgrense-pa-antall-elever-i-kunst-og-handverk/284473>

Rambøll (2019). *Utprøving av eksamen i praktiske og estetiske fag. Oppsummering av spørreundersøkelse og dialogmøte*.

<https://www.udir.no/contentassets/98d188b8075d4a10b267087d6a965b1c/rapport-utproving-av-eksamenslignende-prove-i-praktiske-og-estetiske-fag.pdf>